PILOT
HARLINGEN
WWW.PILOTHARLINGEN.NL

JAARVERSLAG 2021

VOORWOORD

In 2020 maakte Frisia Zout de overstap van het Friese vasteland naar winning vanonder de Waddenzee. De voorwaarden zijn stringent, want delfstoffenwinning in een UNESCO werelderfgoed ligt politiek en maatschappelijk gevoelig. Veranderingen in aantallen vogels en oppervlaktes wadplaten moeten frequent worden gemeten en de rapportages worden door politiek, overheden en belangengroepen minutieus nageplozen.

Bij de vergunningverlening voor zoutwinning op het Wad bleef Harlingen buiten beschouwing, hoewel in de haven van de stad 2 cm bodemdaling wordt verwacht. Dat gegeven, samen met de eerdere onrust rond de zoutwinning in Wijnaldum, leidde tot de oprichting van onze stichting en vervolgens tot de 'Pilot Harlingen'. Onder die noemer wordt er aan gewerkt alle Harlingers mee te nemen in het proces van de zoutwinning, duidelijkheid te scheppen over zowel de economische voordelen als de risico's van de winning, en maatregelen te treffen om elke schade te voorkomen. Dit jaarverslag vormt de beknopte weerslag van de activiteiten en ontwikkelingen die in dat kader in 2021 hebben plaatsgevonden.

Jarig Langhout
Voorzitter Stichting Bescherming Historisch Harlingen

INHOUD

VOORWOORD 2
ALGEMEEN 4
ZORG OVER SCHADE 5
PILOT HARLINGEN 6
ONTWIKKELINGEN IN 2020 7
VERLOOP VAN DE BORING 7
AANVULLEND MEETNET 9
WETENSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN 12
POLITIEKE ONTWIKKELINGEN 14
COMMUNICATIE 18
ORGANISATIE 24
COLOFON 27

ALGEMEEN

Frisia Zout B.V. begon - toen nog onder de naam Frima - medio jaren '90 met zoutwinning in noordwest-Fryslân. Het ging toen, en het gaat nog steeds, om hoogwaardig zout voor voornamelijk de voedingsindustrie en chemische industrie.

De bodemdaling als gevolg van de zoutwinning verliep veel sneller dan verwacht. Boeren vreesden voor verzilting van het grondwater en vernatting van de bodem, en kwamen in het geweer. Dat was voor Frisia het sein de toekomst niet in Noordwest-Fryslân te zoeken, maar buitendijks. De binnendijkse bodemdaling werd ondertussen gecompenseerd met een fonds van 48 miljoen euro voor de streek. Naast Frisia droegen hier onder meer gemeenten en provincie in bij. Met het geld werd onder andere de afwatering verbeterd en kregen de dorpskernen een flinke opknapbeurt.

Bezwaren van natuurorganisaties tegen de zoutwinning op de Waddenzee strandden 23 november 2016 bij de Raad van State. De transitie van het vaste land naar de Waddenzee werd ingezet en de winning in Noordwest-Fryslân werd eind 2021 volgens plan stopgezet.

Frisia Zout heeft vergunning om vanaf een diepte van circa 2500 meter in totaal 32 miljoen ton zout naar boven te halen. Dat mag vanuit maximaal 4 cavernes, waarvan de eerste in 2021 is aangelegd. Direct boven de caverne wordt een bodemdaling van ca. 100 centimeter verwacht. De rand van de bodemdalingsschotel raakt naar verwachting de rand van de binnenstad van Harlingen.

ZORG OVER SCHADE

De vereniging Oud Harlingen bekommert zich al sinds 1954 om het Harlinger erfgoed. Dat gebeurt in de breedste zin: van het beoordelen van bouwvergunningen tot het vastleggen van het Harlinger dialect, van het terugbrengen van oude muurreclames in de stad tot het uitgeven van boeken. Voor al te omvangrijke dossiers worden 'dochterondernemingen' gestart, zoals de Monumentenstichting Harlingen die zich specifiek bezighoudt met het behoud en de restauratie van bruggen en sluizen in de stad.

In die traditie werd in 2017 ook de Stichting Bescherming Historisch Harlingen (SBHH) opgericht, vanuit de wens garanties te krijgen over het voorkomen en vergoeden van eventuele schade door zoutwinning. De SBHH opereert vanaf het allereerste begin in overleg met particuliere huizenbezitters, kerkbeheerders en plaatselijke, regionale en landelijke erfgoedorganisaties zoals de Hein Buismanstichting, Bond Heemschut en Vereniging Hendrick de Keyser.

De SBHH heeft als doel de stad Harlingen en zijn inwoners behoeden voor elke schade. Ambitie is in goed overleg met betrokken partijen tot oplossingen te komen, waarbij de veiligheid van de stad en zijn bewoners centraal staan. Uitgangspunt wat betreft de zoutwinning is een motie met eisen, die tijdens de Najaarsvergadering van Oud Harlingen van 17 november 2017 met overweldigende meerderheid werd aangenomen:

- Aanleg van een 'state of the art'-meetnet
- Een veiligheidszone door buitendijkse meetpunten
- Toepassing van het 'Hand aan de kraan'-principe
- Een afdoende schadefonds voor alle soorten schade
- Omgekeerde bewijslast in het Harlinger zoutwingebied
- Adequate communicatie

PILOT HARLINGEN

In 2019 legden de SBHH, Frisia Zout, Gemeente Harlingen en Provincie Fryslân in een samenwerkingsovereenkomst een gemeenschappelijk belang vast, namelijk het voorkomen van onrust over mogelijke gevolgen van de zoutwinning. Om die gedeelde verantwoordelijkheid concreet te maken werden in de overeenkomst afspraken vastgelegd:

- over het voorkomen van schade voor de stad of zijn inwoners
- over het meten van de bodemdaling middels een Aanvullend Meetnet in de binnenstad van Harlingen
- over grenzen aan bodemdaling en scheefstelling in combinatie met de toepassing van het 'Hand aan de kraan'-principe
- over adequate communicatie over alle ontwikkelingen richting de bevolking

De Minister van Economische Zaken en Klimaat en de Inspecteur-Generaal van het Staatstoezicht op de Mijnen hechtten brieven aan de overeenkomst, waarin zij deze vorm van maatschappelijke samenwerking rondom een mijnbouwproject ondersteunen. Wetterskip Fryslân sloot zich eind 2019 bij het initiatief aan.

Kenmerken van de Pilot Harlingen zijn:

- De overeenkomst is het resultaat van een burgerinitiatief
- De veiligheid van de stad en zijn inwoners staat centraal
- Reikwijdte en randvoorwaarden van de zoutwinning zijn in gezamenlijkheid bepaald
- Burgers, bedrijfsleven en alle overheidslagen zijn actief bij het initiatief betrokken
- Nieuwe inzichten worden tijdens de exploitatie in de 'license to operate' vertaald, zowel in de bedrijfsvoering als in de vergunningverlening
- De partijen onderzoeken steeds mogelijkheden om burgers verder te 'ontzorgen'
- De partijen dragen hun werkwijze provinciaal en landelijk verder uit, vanuit de gedachte dat het maatschappelijk gewenst is het voorkomen van onrust bij mijnbouwactiviteiten naar een hoger plan te tillen

ONTWIKKELINGEN IN 2021

Aan de zoutwinning bij Harlingen Havenmond zitten bedrijfsmatige, technische, wetenschappelijke en maatschappelijke aspecten. Op al die terreinen waren er in 2021 de nodige ontwikkelingen.

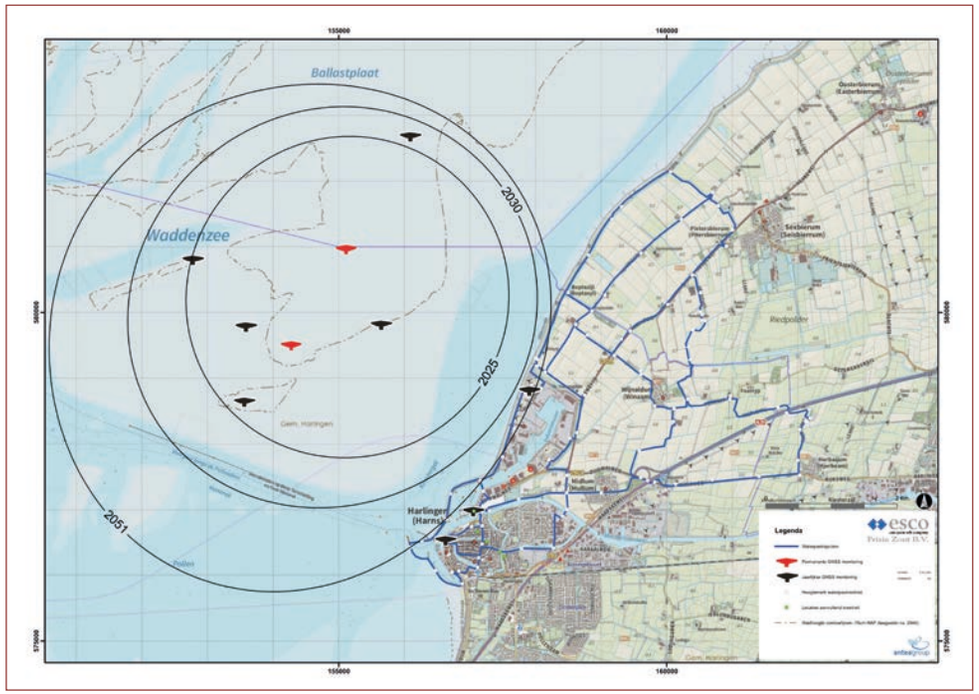
VERLOOP VAN DE BORING

De eerste zoutcaverne is in de zomer van 2020 door technische problemen zo'n 200 meter zuidelijk van de oorspronkelijk beoogde locatie HM-2 komen te liggen. Omdat de productie van zout nu hier start, en niet in HM-1, schuift de rand van de eerder gepubliceerde bodemdalingsschotel vooreerst wat weg vanaf de stad, vergeleken bij de oorspronkelijke plannen.

Op de locatie HM-2 wil Frisia Zout bij voorkeur de helft van de totaal vergunde hoeveelheid zout winnen.
De productie startte in september 2020, waarna tot het einde van dat jaar 281.407 m^3 zout werd gewonnen. Over heel 2021 was dat 2.622.277 m^3. De productie per maand liep uiteen van 40.949 m^3 in februari 2021 tot 311.914 m^3 in oktober 2021.

De grote schommeling in de productiecijfers is onder meer te verklaren doordat medio februari een groot stuk van het plafond van de zoutcaverne afbrokkelde. Het brokstuk beschadigde de zoutwinpijp, waardoor de productie stilgelegd moest worden. Via een tijdelijke boortoren is de kapotte pijp afgesneden en is een nieuw stuk pijp aangebracht; een kostbare operatie. Dit soort incidenten is echter inherent aan oplosmijnbouw, want op kilometers diepte is de stabiliteit van de wanden en het plafond van de caverne niet 100% te sturen.

Aan de zoutproductie was door het Staatstoezicht op de Mijnen tevoren een limiet gesteld. Van de totaal vergunde hoeveelheid van 32 miljoen ton zout mocht Frisia vooralsnog 300.000 m^3 zout winnen. Gedurende die winning zou Frisia duidelijk moeten maken hoe ze deze zoutput op termijn wil achterlaten. Daarvoor leverde ze een aangepast sluitingsplan op hoofdlijnen aan. Het Staatstoezicht op de Mijnen heeft geoordeeld dat met deze caverne geen substantiële risico's voor te veel nadaling zijn. Frisia mag deze caverne nu ontwikkelen tot een volume van 1,25 miljoen m^3.

De bodemdalingscontouren in (van binnen naar buiten) 2025, 2030 en 2051

AANVULLEND MEETNET

Buitendijks voert Frisia Zout op grond van de Natuur-beschermingswet sinds 2018 metingen uit. In 2019 hebben de partners van de Pilot Harlingen een Samenwerkingsovereenkomst, waarin is afgesproken dat ook binnendijks gemeten gaat worden via het zogenoemde Aanvullend Meetnet. In de overeenkomst zijn de uitgangspunten daarvoor al vastgelegd. Het uiteindelijke meetnet is op voorstel van de Stichting Bescherming Historisch Harlingen ontworpen door de onafhankelijke geoloog en hydroloog Peter van der Gaag van bureau Holland Innovation Team. De aanleg van het meetnet is door Frisia Zout in handen gegeven van Antea group.
Nadat in december 2020 de eerste meetapparatuur werd geplaatst, volgde in 2021 de rest. Toch was het meetnet eind 2021 nog niet volledig in werking. Zo was de stroomaansluiting voor het meetpunt op de camperplaats bij de Tsjerk Hiddessluizen eind 2021 nog niet gerealiseerd en andere locaties gaven, mogelijk als gevolg van een instabiele internetverbinding, niet continu meetgegevens door.

NULSITUATIE

De bodemdaling als gevolg van de zoutwinning zal Harlingen de eerstkomende jaren nog niet raken. Zoals verwacht laten de eerste resultaten van het Aanvullend Meetnet echter toch al bodembewegingen zien, bijvoorbeeld als gevolg van eb en vloed. De inspanningen zijn er de komende jaren op gericht de

bandbreedte van de huidige schommelingen in kaart te krijgen, zodat op termijn eventuele bodemdaling door zoutwinning onderscheiden kan worden.

Meetapparatuur is onder meer geïnstalleerd in de kelder van Karla Hopman

COMBINEREN VAN GEGEVENS

De deelnemende partijen hebben medio 2021 een werkgroep Meetgegevens gevormd, die zich bezighoudt met het Aanvullend Meetnet, eventuele verdere uitbreiding daarvan, de interpretatie en publieksvriendelijke presentatie van de binnenkomende meetgegevens en mogelijke koppelingen met meetdata van derde partijen. Om uiteenlopende redenen voeren bijvoorbeeld ook het KNMI, Gemeente Harlingen, Rijkswaterstaat en anderen metingen in en rond Harlingen uit. Voor de hand ligt ook de gegevens van de meetpalen van Frisia op het Wad mee te nemen, omdat die de naderende bodemdaling al in een vroegtijdig stadium signaleren. Combineren van de gegevens van bovengenoemde partijen kan een meerwaarde opleveren bij het in kaart brengen van de bewegingen van bodem en water onder en rond Harlingen. In de werkgroep nemen vooralsnog de Provincie Fryslân, Frisia Zout en de Stichting Bescherming Historisch Harlingen deel. In 2021 kwam het nog niet tot concrete afspraken met derde partijen.

BOVENGRONDSE METINGEN

Het doel van de Pilot Harlingen is het voorkomen van schade voor de stad en zijn inwoners. De afgesproken grenswaarden en ondergrondse metingen zijn daar dus op gericht.
Tegelijk wil de Pilot voorbereid zijn voor het geval de werkelijke effecten van de zoutwinning op enig moment toch afwijken van hetgeen verwacht mag worden. Onzekerheden zijn immers inherent aan activiteiten in de ondergrond.

Om die reden zijn in 2021 ook voorbereidingen getroffen voor het doen van een bovengrondse nulmeting. In Monuscan en Monumentenwacht Fryslân zijn twee partners gevonden waarmee Pilot Harlingen denkt de huidige staat van de bebouwing uiterst nauwkeuring in beeld te kunnen brengen. Monuscan beschikt over apparatuur waarmee vanaf de straat en vanuit de lucht foto's van het exterieur van panden kunnen worden geproduceerd. Door de fotografie te combineren met 'pointcloud' vanaf de grond wordt een accuraat 3D-model opgebouwd. Via een controlenetwerk van al bestaande vaste meetpunten wordt de betrouwbaarheid van het model geborgd.

Door deze metingen van bebouwing in de Harlinger binnenstad na een aantal jaren te herhalen wordt vastgelegd in welke periode schades zijn ontstaan en hoe die zich hebben ontwikkeld. Koppeling aan de ondergrondse meetgegevens kan naar verwachting een oorzakelijk verband tussen ondergrondse bodembeweging en bovengrondse schade onderbouwen. Hierbij is de rol van Monumentenwacht Fryslân van belang. De jarenlange kennis en ervaring van de Monumentenwacht wat betreft het herkennen en duiden van bouwkundige schade helpt daarbij de juiste oorzaken aan te wijzen.

Aan het eind van 2021 waren de voorbereidingen zo ver gevorderd, dat in januari 2022 een proef kan worden uitgevoerd. De Harlinger binnenstad is voor dit doel opgedeeld in 14 deelgebieden; de proef zal worden gedaan met de bebouwing van het deel 'Zoutsloot-Noord'.

WETENSCHAPPELIJKE ONTWIKKELINGEN

Om bodemdaling door gaswinning te meten staan op het Wad meetpalen stevig in de grond. Elke drie jaar wordt daarvan met GPS de hoogte gemeten. Op die manier wordt de daling van de diepe ondergrond gemonitord. In verband met de zoutwinning plaatste Frisia Zout twee meetpalen op de Ballastplaat, eveneens met een GPS-ontvanger erop. Hier wordt de bodemdaling echter continu gemeten. Het Staatstoezicht op de Mijnen controleert de jaarlijkse rapportages en ziet erop toe dat de metingen worden uitgevoerd zoals beschreven in het meetplan.

ADVIESCOLLEGE HAND AAN DE KRAAN

De effectiviteit van deze metingen staat of valt met het al of niet werken van 'hand-aan-de-kraan': stoppen de effecten van gas- of zoutwinning inderdaad zodra de kraan wordt dichtgedraaid? Op verzoek van de Tweede Kamer bekeek een ‘Adviescollege Hand aan de Kraan Waddenzee’ onder meer of het ‘hand aan de kraan’-principe toereikend is. Medio 2021 stuurde minister Blok daarover informatie naar de Tweede Kamer. Het Adviescollege leverde kritisch commentaar op verschillende metingen naar natuurwaarden, maar de meting van de diepe bodemdaling op het Wad is goed voor elkaar, aldus het rapport. Wel adviseert het college fijnmaziger te meten dan nu.

STAATSTOEZICHT OP DE MIJNEN

Het Staatstoezicht op de Mijnen stelde medio oktober dat de nazorg in de mijnbouw beter moet. Directe aanleiding hiervoor was na-ijlende schade door steenkoolwinning in Limburg. Volgens het Staatstoezicht is er tot nu toe te weinig aandacht besteed aan de situatie nadat de winning is gestopt. “Er kunnen allerlei na-ijleffecten optreden die de veiligheid voor mens en milieu in gevaar kunnen brengen”, stelt de toezichthouder, “in het slechtste geval nog oneindig lang." Het SodM wil dat beter wordt vastgelegd wat goede nazorg omvat.

MONITORING EN NULMETING

In december publiceerde een onafhankelijke Auditcommissie van de Commissie voor de milieueffectrapportage haar bevindingen wat betreft de nulmeting die Frisia Zout van 2018-2020 uitvoerde.

In die jaren monitorde Frisia op verschillende manieren de (veranderingen in) diepe bodemdaling, morfologie en natuur. De nulmeting biedt een goed en samenhangend beeld van de huidige situatie in het gebied, zowel voor (Pleistocene) bodemdaling, morfologie als natuur, concludeert de Auditcommissie. Voor de Pilot Harlingen is vooral de Pleistocene bodemdaling van belang. Wat dat betreft zou de commissie nog wel graag meetpunten aan de zuidelijke rand van de bodemdalingsschotel zien; nu wordt nog voornamelijk in het centrum van de dalingskom gemeten.

VERWEY-JONKER INSTITUUT

Eind 2021 verscheen ‘Maatschappelijke onrust bij overheidsbeslissingen Noord-Nederland’, een onderzoeksrapport van het Verwey-Jonker Instituut en de Rijksuniversiteit Groningen. Het casusonderzoek neemt het maatschappelijk protest rondom de zoutwinning bij Harlingen en de bouw van windmolenparken langs de N33 en in de Drentse Veenkoloniën onder de loep, in opdracht van het Regionaal Bestuurlijk Politie Overleg Noord-Nederland. Hoofdconclusie is dat een succesvolle samenwerking in de ‘driehoek’ bedrijfsleven, overheid en burgers maatschappelijke onrust voorkomt.

POLITIEKE ONTWIKKELINGEN

De maatschappelijke trend dat plaatselijke en provinciale bestuurders een grotere stem willen hebben bij plannen voor mijnbouwactiviteiten zette in 2021 door. Sommige gemeenten weigeren bijvoorbeeld een zogenoemde ‘Verklaring van geen bedenkingen’ af te geven, terwijl dat eerder een formaliteit was. Ook op andere terreinen was er beweging.

PROTOCOL ZOUTWINNINGSSCHADE

In 2020 werd door het ministerie van Economische Zaken en Klimaat een landelijk schadeprotocol ter commentaar aangeleverd. Geen van de stakeholders van de Pilot Harlingen was content met dat concept, onder meer omdat het niet specifiek op schade als gevolg van zoutwinning was toegesneden, maar een afgeleide was van het al bestaande ‘gasprotocol’. Na uitgebreid commentaar in diverse consultatierondes werd het niettemin vrijwel ongewijzigd ter ondertekening voorgelegd. In mei zette Frisia Zout zijn handtekening onder de 'Overeenkomst landelijke behandeling mijnbouwschade zoutwinning'. Collegabedrijven Nedmag B.V. in Veendam en Nouryon Salt B.V. in Amersfoort deden dat ook. Daarmee committeren zij zich op voorhand aan het oordeel van de Commissie Mijnbouwschade.

COMMISSIE MIJNBOUWSCHADE

Per 1 november 2021 - bijna een jaar later dan voorzien - handelt de Commissie Mijnbouwschade ook schades als gevolg van zoutwinning af. Eerder beperkte de commissie zich tot schades door gaswinning buiten het Groninger aardbevingsgebied. De Commissie Mijnbouwschade is opgericht vanuit de wens burgers met schade te ontzorgen. In dat kader helpt ze inwoners bij het opbouwen van een schadedossier. Leidraad bij de afhandeling vormt het landelijk geldend schadeprotocol. Daarin zijn zogenoemde ‘keukentafelgesprekken’ opgenomen, die schademelders ook de mogelijkheid bieden de zaak desgewenst rechtstreeks met Frisia Zout af te handelen. In het verleden wikkelde Frisia diverse schadeclaims al op dezelfde wijze af.

De Commissie Mijnbouwschade

BEZOEK MINISTER BLOK

Demissionair minister Blok van Economische Zaken en Klimaat bracht 1 september een bezoek aan de zoutwinlocatie van Frisia in Harlingen. De minister kreeg een presentatie over het bedrijf, de zoutwinning onder de Waddenzee en de betekenis van de zoutwinning voor de haven van Harlingen. Ook kwam Frisia's verminderde uitstoot van CO^2 aan bod.

Aansluitend aan een rondleiding door de fabriek sprak minister Blok met wethouder Paul Schoute van Gemeente Harlingen en de Stichting Bescherming Historisch Harlingen. De bewindsman sprak zijn bewondering uit voor wat de Pilot Harlingen tot nu toe bereikt heeft en benadrukte de meerwaarde van dit samenwerkingsverband.

PARLEMENTAIRE ENQUÊTECOMMISSIE

Een parlementaire enquête-commissie buigt zich over de aardgaswinning in Groningen. Toch kwam de Harlinger zoutwinning daar op tafel, doordat de Stichting Winamer Belang een rapport aanbood over de voorbije zoutwinning bij Wijnaldum. Het rapport is kritisch op de samenwerking rond de huidige zoutwinning bij Harlingen Havenmond.
Namens de Pilot Harlingen weersprak Jarig Langhout in een uitgebreide reactie in de Harlinger Courant dat de huidige samenwerking “de zoveelste trukendoos” van de provincie en het ministerie van EZK is. “Maar los daarvan onderschrijven we de oproep van Winamer Belang aan de enquêtecommissie om te zorgen dat gedupeerde burgers een rechtvaardige en eerlijke schadeafhandeling krijgen, of ze nu in Harlingen wonen, in Wijnaldum of ergens anders."

BORGING LANGE TERMIJN NAZORG

Allerlei maatschappelijke partijen geven aan dat er inzake mijnbouwprojecten onduidelijkheid is over termijnen voor zorgplicht, nazorg, aansprakelijkheid en verjaring. De na-ijlende schade door steenkoolwinning in Zuid-Limburg, en een uitspraak daarover van de Raad van State, maakten dat nog eens duidelijk.

Demissionair minister Blok liet in oktober aan de Tweede Kamer weten een eindige termijn te willen koppelen aan de zorgplicht voor vergunninghouders. “Ik ben van mening dat de Rijksoverheid na deze termijn moet zorgen voor een goede oplossing en in feite daarbij verantwoordelijk wordt voor het uitvoeren van de zorgplicht.”

Vanuit de Pilot Harlingen wordt de concretisering van dit voornemen gevolgd.

HERHALING ‘WIJNALDUM’ VOORKOMEN

PILOT HARLINGEN
WWW.PILOTHARLINGEN.NL

Afgelopen maand ontving de Parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen een rapport over de voorbije zoutwinning bij Wijnaldum. In het lijvige stuk beschrijft Stichting Winamer Belang de ervaringen over de afgelopen 30 jaar. “Waardevolle achtergrondinformatie”, aldus de enquêtecommissie, want hoewel het parlementaire onderzoek gericht is op de Groninger gaswinning zijn verschillende thema’s, die Winamer Belang aandraagt, wel degelijk vergelijkbaar.

In het rapport zet voorzitter Rinze Post van de stichting grote vraagtekens bij de manier waarop de overheid haar zorgplicht ten opzichte van de inwoners van het gebied heeft ingevuld. Maar hij is ook kritisch op de samenwerking rond de huidige zoutwinning bij Harlingen Havenmond.
In de ‘Pilot Harlingen’ werken vijf partijen samen om die zoutwinning zo goed mogelijk te laten verlopen. Naast Frisia Zout zelf zijn dat de Stichting Bescherming Historisch Harlingen (SBHH), Wetterskip Fryslân, Gemeente Harlingen en de Provincie Fryslân.

LESSEN UIT HET VERLEDEN

Voorzitter Jarig Langhout van de SBHH reageert graag op het rapport. “Eigenlijk verdient de Stichting Winamer Belang wel credits voor de Pilot Harlingen zoals die nu vorm krijgt. Je kunt de Pilot beschouwen als een les die we als burgers van Harlingen uit mijnbouwprojecten elders hebben geleerd, wij willen eenzelfde situatie als in Wijnaldum voorkómen. Rinze Post waarschuwt bijvoorbeeld: ‘Meten is weten’ en dat is precies wat we in Harlingen nu doen: 24/7 meten wat zich in de ondergrond afspeelt.”

HARLINGEN VAN BOVEN

Overigens wil de SBHH de binnenstad van Harlingen ook bóvengronds in kaart brengen. “Frisia Zout verwacht door de zoutwinning geen schade in Harlingen. Maar wij willen voorbereid zijn op een situatie waarin dat tóch gebeurt. Hoe bewijs je dan je schade? Daarom willen we in samenwerking met Monuscan, een gespecialiseerd bedrijf, de binnenstad heel gedetailleerd via drones vastleggen.

Met zo’n bovengrondse nulmeting kun je eventuele schade dan aantonen, en vervolgens dankzij de ‘ondergrondse meetdata’ al of niet toewijzen aan de zoutwinning. Leg je niet vóóraf een nulsituatie vast, dan blijft er altijd twijfel over oorzaak en gevolg. Dat zie je in Wijnaldum, heel zuur.”

PIJNPUNTEN

“Winamer Belang snijdt dus heel terecht een aantal pijnlijke punten aan”, gaat Langhout verder. “Ook de nazorg bij mijnbouwprojecten bijvoorbeeld, voor eventuele schade die pas na afloop van de winning ontstaat. Minister Blok van EZK erkende onlangs in een brief aan de Tweede Kamer dat de nazorg in ons land veel beter moet. Bij zijn recente bezoek aan Frisia hebben wij minister Blok daarom gevraagd om naar Noors model een ruimhartig en robuust schadefonds te realiseren. In dit fonds zit nu slechts € 250.000,- . Wij vinden dat de mijn-bouw daar minimaal 2,5 miljard euro in moet storten om na-ijlende schade te kunnen bekostigen. Ook vinden we het niet meer dan logisch om een soort maatschappelijke plus te realiseren bij elk mijnbouwproject. Met Wijnaldum in het achterhoofd proberen we dat als SBHH vóóraf gewaarborgd te krijgen.”

'TRUKENDOOS'

Dat de Pilot Harlingen “de zoveelste trukendoos” van de provincie en het ministerie van EZK is, zoals Winamer Belang beweert, weerspreekt Langhout stellig. “Het was Oud Harlingen, massaal gesteund door een ledenvergadering in Trebol, die het initiatief voor de Pilot Harlingen nam. Echt een initiatief vanuit de bevolking dus, van onderop. Maar los daarvan onderschrijven we de oproep van Winamer Belang aan de enquêtecommissie om te zorgen dat gedupeerde burgers een rechtvaardige en eerlijke schadeafhandeling krijgen, of ze nu in Harlingen wonen, in Wijnaldum of ergens anders.
Je ziet wel dat er de afgelopen jaren een omslag plaatsvindt, maar we zijn er nog niet. In Harlingen hebben we met vijf partijen een gezamenlijk doel omarmd: economie en veiligheid hand in hand laten gaan. Wil je dat bereiken, dan moet het transparanter en meer in samenspraak met de omgeving dan vroeger. Om die reden ontwikkelen we nu ook plannen voor een zoutpaviljoen. Daarin vertellen we zowel het verhaal van het belang van zoutwinning als ook hoe we door uitvoerig te meten negatieve gevolgen voor kunnen zijn en blijven. Met de Pilot Harlingen laten we in de praktijk zien dat dat goed kan werken. Maar dat neemt de frustratie in Wijnaldum natuurlijk niet weg.”

PARTNERS

provinsje fryslân
provincie fryslân
Bescherming Historisch Harlingen SBHH.NL
GEMEENTE HARLINGEN
esco Frisia Zout B.V.
WETTERSKIP FRYSLÂN

COMMUNICATIE

In de Samenwerkingsovereenkomst die aan de Pilot Harlingen ten grondslag ligt is afgesproken dat een zorgvuldige communicatie rond het project een gezamenlijke verantwoordelijkheid van alle partners is. De SBHH heeft het voortouw bij de gezamenlijke communicatie, wat onverlet laat dat alle stakeholders vanuit hun eigen positie daarnaast ook eigen communicatiemiddelen kunnen inzetten. Daarin kunnen verschillende accenten worden gelegd. De gezamenlijke communicatie borgt echter dat burgers niet geconfronteerd worden met tegenstrijdige informatie.

TWEESPORENBELEID

In het Communicatieplan van de Pilot Harlingen staan de communicatiedoelen en de diverse doelgroepen beschreven. Dat de ambities van de Pilot verder reiken dan enkel waarborgen realiseren voor de Harlinger situatie blijkt uit de twee sporen, waarvoor is gekozen:

a) De communicatie helpt kennis, houding en gedrag rond delfstofwinning in zijn algemeenheid, en zoutwinning in het bijzonder, bij alle doelgroepen te vormen.

b) De ondertekenaars van de Samenwerkingsovereenkomst willen de Pilot Harlingen uitbouwen en verder gestalte geven, met als doel de lessen die hieruit getrokken kunnen worden ook toe te (laten) passen bij mijnbouwactiviteiten elders in het land.

COMMUNICATIEMIDDELEN

Bij de start van de Pilot is afgesproken een beperkt aantal communicatiemiddelen in te zetten, waarbij social media vooreerst buiten beschouwing bleven. Omdat de zoutwinning, de bodemdaling en de ontwikkeling daaromtrent zich niet in een hoog tempo ontwikkelen lijken minder vluchtige kanalen prima te volstaan om geïnteresseerde inwoners en andere belangstellenden te informeren.

Eind 2019 werd de website www.pilotharlingen.nl gelanceerd. Die werd ook gedurende 2021 weer regelmatig geactualiseerd. Aan het einde van het jaar werden er ook eerste resultaten van het Aanvullend Meetnet op gepubliceerd. Het ligt in de bedoeling meetresultaten doorlopend voor elke burger inzichtelijk te maken. De partners in de Pilot beseffen echter dat meetresultaten zonder context en duiding meer vragen kunnen oproepen dan beantwoorden. Om die reden is de bedoeling een ‘dashboard’ aan de website toe te voegen, die beide elementen in zich draagt. Antea werkt aan een voorstel daarvoor.

Tweemaal werd een nieuwsbrief uitgegeven. De eerste werd huis-aan-huis in Harlingen verspreid. Op deze wijze zijn de inwoners geïnformeerd over onder meer de status van de aanleg van het Aanvullend Meetnet, wijzigingen in de exacte locatie van enkele meetpunten, eerste gegenereerde data en de installatie van de Commissie Mijnbouwschade als nieuw landelijk loket voor het melden van schade als gevolg van zoutwinning. Ook komt een bewoonster aan het woord bij wie apparatuur in de kelder is geplaatst. De tweede nieuwsbrief verscheen in november, met onder meer aandacht voor het bezoek van minister Blok aan Frisia Zout, verschillen in meetapparatuur en de actueel verwachte contouren van de bodemdaling.

In mei verscheen het jaarverslag 2020, waarin zo transparant mogelijk is samengevat welke ontwikkelingen de Pilot Harlingen in dat kalenderjaar doormaakte. Het jaarverslag werd digitaal verzonden aan relaties, aan de abonnees van de nieuwsbrief en was verder voor elke belangstellende gratis mee te nemen uit displays in de openbare bibliotheek en het stadhuis.
In de loop van het verslagjaar is oriënterend gekeken naar de mogelijkheid de binnenstromende data van alle meetpunten overzichtelijk en begrijpelijk te presenteren in een bezoekerscentrum. Het centrum zou daarnaast aandacht kunnen besteden aan de zoutziederijen die Harlingen van oudsher kende, aan de wijze waarop de winning tegenwoordig verloopt, de manieren waarop het Harlinger zout zijn weg vindt in de wereld en ook een educatief programma kunnen bieden.

Met de Port of Harlingen is contact gelegd over mogelijkheden om rond de havens een ruimte in te richten waar zowel inwoners van de stad, dagjesmensen als de honderdduizenden bezoekers van de Waddeneilanden geïnformeerd kunnen worden over alle aspecten van de zoutwinning. Naast de vijf stakeholders van de Pilot Harlingen zouden ook partijen als bijvoorbeeld Rijkswaterstaat, de Waddenvereniging, het ministerie van Economische Zaken, het Staatstoezicht op de Mijnen en anderen hier een bijdrage aan kunnen leveren. Tot een concrete uitwerking kwam het in 2021 nog niet.

Op verzoek van het Staatstoezicht op de Mijnen gaven verschillende stakeholders van de Pilot Harlingen input voor een project, dat de communicatie tussen mijnbouwbedrijven en burgers moet verbeteren. Via een app zouden belangstellenden in een meer of minder vroegtijdig stadium zo compleet mogelijke informatie over (voorgenomen) mijnbouwactiviteiten moeten kunnen vinden. Vanuit de diverse invalshoeken is op de eerste aanzet voor een dergelijke app feedback gegeven.

FREE PUBLICITY

In het voorjaar is rond het plaatsen van de tiltmeters in kelders van twee monumentale woningen aan de Rommelhaven en de Zoutsloot de publiciteit gezocht via de papieren en digitale media die Harlingen en omgeving bedienen. Datzelfde gebeurde onder andere rond de publicatie van het jaarverslag en de bereikte overstemming tussen het ministerie van Economische Zaken en Klimaat en Frisia Zout inzake de landelijke schaderegeling. Het jaarverslag was onder meer via een display in het stadhuis en de openbare bibliotheek gratis verkrijgbaar.

NIEUWSBRIEVEN

Eind juli verscheen de eerste nieuwsbrief van het jaar in zowel digitale als gedrukte vorm. Hierin vertelt inwoonster Karla Hopman onder meer waarom ze haar huis en tuin beschikbaar stelt voor apparatuur van het Aanvullend Meetnet. Aandacht was er ook voor de eerste meetgegevens en de aanpassingen van enkele

meetlocaties van het Aanvullend Meetnet. De papieren versie ging mee met de Harlinger Courant, zodat inwoners huis aan huis zijn geïnformeerd.

Begin december werd digitaal de tweede nieuwsbrief van het jaar verzonden. Hierin werden onder meer de aankomende radio-uitzendingen over de zoutwinning aangekondigd. Ook bevatte de nieuwsbrief een kaartje met diverse aangepaste bodemdalingscontouren, die de voorspelde rand van de bodemdalingsschotel in de jaren 2025, 2030 en 2051 representeren. Verder werd bericht in hoeverre het Aanvullende Meetnet geïnstalleerd en in werking is. De nieuwsbrief is na te lezen via de website van de Pilot Harlingen.

MINISTERIEEL BEZOEK

Op 1 september reisde demissionair minister Blok van Economische Zaken en Klimaat door de Waddenregio. In dat kader bezocht hij ook de Harlinger zoutfabriek waar hij sprak met vertegenwoordigers van Frisia Zout, Gemeente Harlingen en de Stichting Bescherming Historisch Harlingen. Minister Blok stelde daarbij dat de partners binnen de Pilot afspraken kunnen maken die het ministerie niet kan afdwingen, 'omdat de wet voor iedereen gelijk is'.

TILTMETERLEZING

Voor 8 december stond een technisch-inhoudelijke lezing gepland door onafhankelijk geoloog Peter van der Gaag, met als onderwerp over de werking van tiltmeters. Als gevolg van nieuwe coronamaatregelen kon de avond niet doorgaan.

RADIO-UITZENDINGEN

Evenals in 2021 gingen Omroep RSH en de Pilot Harlingen een samenwerking aan om uitzendingen over verschillende aspecten van de zoutwinning te verzorgen. In het programma 'Afslag Harlingen' van 4 december vertelde Bart Hendriks, directeur van Frisia, over het Harlinger zoutbedrijf. Een week later belichtte Dirk Jan Krijnders, data-analist bij ingenieursbureau Antea, wat er aan meetdata binnenkomt en hoe de Pilot probeert de data zo goed mogelijk te interpreteren. In de derde en laatste aflevering van de serie vertelde Chris Elsinga, adviseur van de SBHH, wat er nu wordt gemeten, wie de meetresultaten van de apparatuur in de stad kunnen zien en waar het geld vandaan komt om dit project te betalen. De uitzendingen zijn in hun geheel terug te luisteren via de website van de Pilot Harlingen.

MEETRESULTATEN

Eind december werden de eerste meetresultaten van het aanvullend meetnet als pdf online gezet op www.pilotharlingen.nl De overzichten betroffen veranderingen in grondwaterpeil en tilt, in de tweede helft van 2021 gemeten op het Franekereind en op de Zoutsloot. Er wordt momenteel nog overlegd tussen de deelnemende partijen in de Pilot Harlingen, Antea Group en HIT Innovation Team over de beste manier om alle data te 'vertalen' in begrijpelijke overzichten. Voor een doorlopende live presentatie van meetdata ontwikkelt Antea een dashboard, waarbij de gepresenteerde gegevens direct laagdrempelig worden geduid. Naar verwachting komt dit medio 2022 gereed.

ORGANISATIE

In de Samenwerkingsovereenkomst uit 2019 zijn de lijnen voor de Pilot Harlingen uitgezet. Daaraan is in 2021 in goed overleg weer invulling gegeven.

STAKEHOLDERSOVERLEG

Kern van de Pilot Harlingen is het stakeholdersoverleg, dat enkele malen per jaar plaatsvindt. In 2021 zaten de betrokken partijen driemaal om tafel: op 11 januari, 28 april en 27 oktober. de voortgang en de financiering van de Pilot, ontwikkelingen op bijvoorbeeld wetenschappelijk of politiek vlak, eventuele zorgen vanuit de samenleving of nieuwe ideeën en initiatieven om aspecten van de zoutwinning vaker of anders voor het voetlicht te brengen.
Het eerste formele stakeholdersoverleg vond plaats op 9 januari. Daarbij werd afgesproken in principe elk kwartaal om tafel te gaan om alle lopende zaken en eventuele nieuwe initiatieven te bespreken. Eventuele urgente zaken kunnen daarnaast onderling worden kortgesloten; de lijnen zijn daarvoor kort genoeg.

Bij de overleggen in 2021 waren de stakeholders als volgt vertegenwoordigd:

- Frisia Zout: Durk van Tuinen (algemeen directeur), Bart Hendriks (technisch directeur) en Jeroen Jansen (manager Milieu en Kwaliteit)
- Gemeente Harlingen: Paul Schoute (wethouder) en Horatius Runia (beleidsambtenaar)
- Provincie Fryslân: Albert-Jan Zijlstra (beleidsambtenaar diepe ondergrond)
- Wetterskip Fryslân: Bert van Kalsbeek (coördinator bodemdaling)
- Stichting Bescherming Historisch Harlingen: Jarig Langhout (voorzitter), Henk de Jong (penningmeester), Johan Drost (algemeen bestuurslid), Chris Elsinga (adviseur)

Zoals najaar 2020 aangekondigd vergrootte het ministerie van EZK zijn betrokkenheid bij de Pilot Harlingen door een regionaal beleidscoördinator als bijzitter bij het overleg te laten aanschuiven. In 2021 volgde zodoende Jeroen Hartsuiker namens het ministerie de besprekingen.

COMMUNICATIEOVERLEG

In de Samenwerkingsovereenkomst uit 2019 is vastgelegd dat het voortouw in de informatievoorziening wordt belegd bij de SBHH, teneinde te bewerkstelligen dat deze zoveel mogelijk als betrouwbaar en onafhankelijk wordt gezien. Uitvoerende werkzaamheden zijn door de stichting in overleg met de overige stakeholders net als in 2020 uitbesteed aan Paul de Cock van Terp 10 Communicatie, voor zover de stichting ze niet zelf voor haar rekening nam.

Bij het Communicatie-overleg waren de stakeholders als volgt vertegenwoordigd:

- Frisia Zout: Jeroen Jansen (manager Milieu en Kwaliteit)
- Gemeente Harlingen: Tjeerd Breuker (communicatieadviseur)
- Provincie Fryslân: Joël Heiner / Nynke Tromp (communicatieadviseur)
- Wetterskip Fryslân: Bert van Kalsbeek (coördinator bodemdaling)
- Stichting Bescherming Historisch Harlingen: Jarig Langhout (voorzitter)

RAAD VAN ADVIES

In het streven van de Pilot Harlingen ‘vroegtijdig, actief, open, transparant, begrijpelijk en tweezijdig’ over de zoutwinning te communiceren met iedereen die zich daarbij betrokken voelt, past ook dat de Pilot Harlingen open staat voor ideeën, suggesties en commentaar van derden op het eigen functioneren. Via een Raad van advies wordt daar actief invulling aan gegeven. Deze kan gevraagd en ongevraagd input geven vanuit verschillende geledingen in de maatschappij.

In de Raad van advies hebben qualitate qua zitting:

- de voorzitter van de vereniging Oud Harlingen
- de burgemeester van Harlingen
- een MT-lid van de directie Warmte & Ondergrond van het ministerie van EZK

Bij de vergaderingen zijn ook de algemeen directeur van Frisia Zout en de voorzitter van de Stichting Bescherming Historisch Harlingen aanwezig, aangevuld met een notulist.

De Raad kwam in 2021 eenmaal bij elkaar. Aan de orde kwamen onder meer de totstandkoming van het landelijk schadeprotocol; het initiatief van SodM om te komen tot een informatieve app over mijnbouwprojecten in de eigen leefomgeving; de aanleg van het Aanvullend Meetnet, de opslag, publieke zichtbaarheid, interpretatie en laagdrempelige duiding van meetgegevens; de ontwikkeling van een informatiepaviljoen over zout; het doen van een bovengrondse nulmeting aan het exterieur van panden; bouwkundige opnames van het interieur van een eigen pand; het combineren van onze meetdata met die van diverse partijen rondom de Pilot Harlingen; de financiering van de Pilotactiviteiten; de samenstelling en taak van de Raad van advies; evaluatie van het Hand aan de kraan-principe; aanvulling van de FAQ's op www.pilotharlingen.nl; de schade aan de kerk van Wijnaldum; de stand van zaken van de boring; het onderzoek van RUG en Verwey-Jonker Instituut; sociaal-psychologische effecten van de zoutwinning; vragen van de Willem Beton Groep over daling van de zeedijk; het abandonneren van de zoutcavernes op land en het opruimen van leidingen; het rapport van het Adviescollege 'Hand aan de Kraan Waddenzee'; het meegroeivermogen van de Waddenzee (in welk kader nog wordt gekeken naar het grote getijdebekken Vlie); het bezoek van minister Blok aan Frisia Zout; het ophogen van het Waarborgfonds Mijnbouwschade en de inrichting van een dasboard op de website van de Pilot.

COLOFON

Jaarverslag 2021
Jaarverslag voor inwoners van Harlingen en omstreken, samenwerkingspartners en overheden.
Uitgave: Pilot Harlingen, juli 2022
Meer informatie op www.pilotharlingen.nl

ZOUTSLOOT